

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КОРНІЄНКО ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 342.951 _
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Державне управління у сфері культури в Україні

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. М. Корнієнко
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Плотнікова Марія Федорівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
к.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління
за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № ____ від « ____ » грудня 2021 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор _____ (науковий ступінь, вчене звання) Якобчук В.П. (підпис) _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

« ____ » грудня 2021 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив (ла)
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за шкалою ECTS _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Пугачова Н.С.
(прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Корнієнко В.М. Державне управління у сфері культури в Україні. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2021.

В першому розділі було розглянуто поняттям культури, аспекти державного регулювання у сфері культури, проведено огляд державного фінансування сфери культури в Україні. В другому розділі розкрита роль Міністерства культури та інформаційної політики у сфері державного управління культурою. У третьому розділі розглянуто напрямки підвищення ефективності управлінських механізмів реалізації державного управління у сфері культури, наведені шляхи модернізації підходів Міністерства культури та інформаційної політики до державного управління у сфері культури, розроблено прогноз суми бюджетного фінансування державного управління у сфері культури.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості практичного застосування запропонованих рекомендацій щодо вдосконалення державного управління культурою на рівні Міністерства культури та інформаційної політики.

Ключові слова: культура, державне управління, орган державної влади, фінансування культури.

ANOTATION

Korniienko V. Public administration in the field of culture in Ukraine. - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 281 "Public Administration" - Polissya National University, Zhytomyr, 2021.

In the first distribution, a survey was given to the understanding of culture, the aspect of sovereign regulation in the sphere of culture, an examination of the sovereign financing of the sphere of culture in Ukraine was carried out. In another section of openness, the role of the Ministry of Culture and Information Policy in the sphere of state government of culture. From third rozdili rozglyanuto napryamki pidvishchennya effektivnosti upravlinskih mehanizniv realizatsii sovereign upravlinnya in sferi culture, navedeni Roads Ahead modernizatsiya pidhodiv Ministerstva culture that informatsiynoї politiki to sovereign upravlinnya in sferi culture, the forecast of the sum of budgetary financing of public administration in the field of culture is developed.

Practically significant otrimannyh results of the field at the possibility of practical storing of the proponent recommendations for the understanding of the sovereign management of culture on the basis of the Ministry of Culture and Information Policy.

Key words: culture, state government, organ of state power, finance of culture.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ	7
1.1. Культура як ресурс нової економіки.....	7
1.2. Державне регулювання у сфері культури	10
1.3. Огляд державного фінансування сфери культури в Україні	13
Висновки до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2. МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ, ЯК ГОЛОВНИЙ ОРГАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ	17
2.1. Міністерство культури та інформаційної політики та його основні завдання у сфері державного управління культурою.....	17
2.2. Оцінка фінансування державного управління у сфері культури.....	20
2.3. Оцінка досягнутого результату державного управління у сфері культури	23
Висновки до розділу 2.....	25
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ	27
3.1. Підвищення ефективності управлінських механізмів реалізації державного управління у сфері культури.....	27
3.2. Модернізація підходів Міністерства культури та інформаційної політики до державного управління у сфері культури	30
3.3. Прогноз бюджетного фінансування державного управління у сфері культури	32
Висновки до розділу 3.....	34
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
ДОДАТКИ	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Характер взаємовідносин культури та держави завжди був предметом дискусій у науковому світі. У культурологічних і філософських дослідженнях домінує точка зору, згідно з якою культура одночасно і відчуває на собі вплив змін у суспільстві, і несе за них відповідальність, оскільки корінні перетворення в суспільстві та державі ґрунтовні настільки, наскільки вони втілюються у культурі та, навпаки, зміни у культурі ґрунтовні настільки, наскільки вони втілюються у «основі» життєдіяльності суспільства та держави.

Сферу культури через призму державного управління досліджували: Бабицька С. І., Бойко В. І., Борисенко Д. В., Бородін О. Д., Бублій М. П., Бутник О. О., Дегтяр А. О., Дідковська Т. В., Добровольська В. В., Додон Н.Г., Єпіфанов О. В., Кабанець О. С., Карлова В. В., Кіналь Н. М., Купрійчук В. М., Кучин С. П., Місевич М. А., Небожук Р. А., Оленіна О.Ю., Панченко В. В., Петрушенко Ю.М., Родченко Л. М., Світлична Ю. О., Ситник П. К., Слюсаренко С. В., Сухенко С. В., Усаченко О. О., Федорова Г. В., Черба В. М., Червякова О. В., Червякова О. В., Чечель О. М., Шакур Н. В., Шестак В. С., Шишова Ю.Г. та інші. Незважаючи на значну кількість проведених досліджень, питання взаємовідносин держави і культури ще не втратило актуальності.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретичних та практичних засад державного управління у сфері культури. Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання для виконання:

- розглянути теоретичні аспекти державного управління у сфері культури;
- практично дослідити державне управління культурою на основі роботи центрального органу державного управління;
- запропонувати удосконалення державного управління у сфері культури.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом цього дослідження виступає культурна сфера України. Предметом цього дослідження є процес державного

управління культурою. Базою для практичних дослідження стала діяльність Міністерства культури та інформаційної політики.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу кваліфікаційної роботи склав системний підхід, що дозволив розкрити цілісність процесу державного управління культурою та роль державних органів, що його забезпечують. У процесі виконання були використані загальнонаукові методи: аналіз і синтез, узагальнення, а також якісний аналіз нормативних документів.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення державного управління у сфері культури на рівні Міністерства культури та інформаційної політики.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості практичного застосування запропонованих рекомендацій щодо вдосконалення державного управління культурою на центральному рівні.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи були викладені в доповідях автора:

- Рівень виконання плану фінансування державного управління сферою культури в Україні за 2020 рік [13];
- Видатки державного бюджету у сфері культури і мистецтва [14];
- Принципи децентралізації державного управління у сфері культури [15];

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основний текст роботи викладено на 33 сторінках комп'ютерного тексту. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 8 таблиць та 3 рисунків. Структурно робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (45 найменування на 5 сторінках комп'ютерного тексту).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

1.1. Культура як ресурс нової економіки

Термін «культура» походить від латинських слів «colo», «cultio», що означає обробіток, «colore» – обробляти, вирощувати, а пізніше – поклонятися та вшановувати богів чи предків [11, с. 60]. Культура – це особливий духовний компонент людської діяльності, умова всієї системи діяльності, яка може забезпечити різні сторони життя людини [3, с. 107]. Культура – це сукупність різноманітних матеріальних і духовних цінностей і благ, створених суспільством, що характеризує певний рівень його розвитку в державі [18].

У Законі України «Про культуру» сформульовано понятійний апарат регулювання сфери культури, де її визначено як сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого та збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, охоплює всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти [29].

Культура визначаючи духовний розвиток нації є показником її самобутності. Саме через сферу культури формуються її духовні та моральні ідеали, втілюються гуманістичні ідеї, загальновизнані людські цінності, відбувається збереження і примноження культурних надбань [6, с. 91].

Культура сучасної України не вкладається повністю у рамки діяльності Міністерства культури та інформаційної політики, в культурній сфері задіяні, такі органи влади державного рівня як Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство освіти і науки України; Міністерство молоді та спорту України та ін. [7, с. 11]. По-перше, не вся культура підвладна цьому органу (наприклад, освіта, наука, спорт та ін.), по-друге, державне управління культурою в Україні

має більш тривалу історію, ніж створене у 1991 році Міністерство культури. До того, нагадаємо, культура була підвідомча державним органам освіти та науки. Саме їх поділ на Міністерство освіти (і науки) і Міністерство культури було обумовлено не примхою влади, а істотними змінами в культурному житті суспільства, що відбулися ще в радянський період. Якщо раніше освіта (школа у сенсі слова) фактично було синонімом культури (культурним вважався, передусім, людина, який отримав освіту), то з розвитком засобів масової комунікації сфера культури вийшла далеко за межі однієї лише освітньої діяльності.

Слід наголосити, що до галузей та установ культури та мистецтва належать: музейна справа; будинки та палаци культури; театральне мистецтво; організації кінематографії; концертна діяльність; бібліотечна справа, а з останнього часу і телебачення з радіомовленням [18].

Сьогодні культура охоплює різні форми участі людини в культурі – від шкіл та університетів до масових видовищ і користування Інтернетом. Навіть традиційні установи та інститути культури – театри, бібліотеки, музеї, виставки та ін. – багато в чому перетворилися, набули іншого вигляду, по-новому будують свої відносини з публікою, що їх відвідує. У той самий час із переходом до ринкової економіки культура у своїй значній частині набула характеру комерційної діяльності.

На думку О.С. Кабанця [11], культура має свої, тільки їй властиві особливі моменти. Ці особливості закладені в природі самої культури, є, так би мовити, її невід'ємними, невідчужуваними складовими, поза якими і без яких вона не може існувати.

До таких особливостей насамперед належить право кожної культури на збереження своєї унікальності і самобутності, в тому числі на збереження мови, якою мислить і говорить народ, що її створив, який виражає його національну самосвідомість, властиві йому культурні цінності, норми та ідеали. Так само кожна культура має право на участь у загальнокультурному житті всього людства, а також на свій міжнародний захист у ситуації військових зіткнень та

міжетнічних конфліктів. Безумовним правом культури є вільний доступ до неї всіх громадян суспільства, зняття на цьому шляху будь-яких економічних, політичних, митних обмежень та бар'єрів. Культура має право на підтримку з боку держави, яка несе юридичну та моральну відповідальність за долю своєї країни та власного народу. І, нарешті, право культури бути тим, чим вона є по суті – гуманізацією людських сил, зв'язків і відносин [43, с. 25-26].

Культуру, безсумнівно, можна використовувати з метою, далеких від її справжнього призначення: для особистого збагачення і наживи, простої розваги і бездумних веселощів, зовнішнього прикриття власної порожнечі, встановлення монопольної політичної влади окремої особи або партії, посилення домінуючої ролі власної держави у світі тощо [37, с.65].

Для того, щоб забезпечити право українських громадян на культуру система закладів культури України складається із двох частин – державного та недержавного сектора [36, с. 25]. Державний сектор, що повністю перебуває на утриманні у держави, повинен створювати можливість для людей реалізовувати свої культурні права в повному обсязі, незалежно від їхнього становища у суспільстві та, насамперед, платоспроможності. Також держава може створювати установи такої спрямованості, в якій на даний момент не зацікавлені інші суб'єкти політики, налагоджувати їхню діяльність, а потім переводити до недержавного сектору. Останній включає організації культури, створювані бізнесом чи громадянським суспільством для реалізації власних цілей культурної діяльності. Але говорити про їхнє повне відокремлення від держави не доводиться: вони діють у рамках існуючого законодавства, можуть відстоювати свої інтереси при ухваленні політичних рішень, а також можуть отримувати фінансування від держави під певні проекти.

Отже, сфера культури може бути представлена як сфера діяльності, в рамках якої здійснюється діяльність організацій незалежно від їх відомчої та галузевої приналежності, а також окремих творчих особистостей, що створюють матеріальні та нематеріальні блага, що відповідають певним духовно-дозвільним потребам людини, як громадським так і особистим. Вона

характеризується як мережа різних суб'єктів, які здійснюють і регулюють різні культурні заходи та реалізують у них свої інтереси. Відмінною особливістю діяльності, що здійснюється в галузі культури, насамперед є властивість безпосереднього впливу на духовний стан людини. Культура – це царина, яка відтворює якісний людський ресурс для суспільства. Чим вищий освітній та культурний рівень населення, тим вищий економічний і, отже, соціальний державний рівень. У контексті сучасних напрямів культуру слід розглядати як ресурс нової економіки, джерело нового мислення.

1.2. Державне регулювання у сфері культури

Культурний діалог і співробітництво народів світу є запорукою справедливості і демократії, умовою запобігання міжнародних та міжетнічних конфліктів, насильства і воєн [2, с. 73]. Культурна діяльність – це діяльність зі збереження, створення, поширення та освоєння культурних цінностей [5, с. 14]. Державна культурна політика – це свідомо цілеспрямована діяльність людей, пов'язана з досягненням цілей, затребуваних суспільством, у галузі культури, за допомогою відповідних заходів, механізмів та дій [10, с.125].

Ефективна реалізація державної культурної політики є важливим напрямом діяльності держави, яка багато в чому визначає комфортність проживання на певній території [41]. Державне управління культурою – це не що інше як сукупність прийомів і способів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на соціально-культурну сферу з метою підвищення якості життя населення [7, с. 113]. Державне управління культурною сферою можемо сприймати як цілісний комплекс державно-управлінських заходів і засобів імперативного та диспозитивного впливу на всю сукупність відносин, обов'язковим об'єктом яких у тій чи іншій мірі виступає культура [42, с. 18].

Вітчизняний та зарубіжний досвід у сфері державного регулювання соціально-культурної сфери показує, що можливі чотири основні ролі держави по відношенню до культури:

1. «Архітектор» – допомога культурній сфері із боку держави є частиною програми добробуту всього суспільства та його підвищення [18].

2. «Інженер» – означає, що держава розпоряджається та володіє засобами художньої творчості та здійснення культурної діяльності [2, с.70].

3. «Помічник» – держава концентрує увагу на підтримці, розвитку різноманітності як у некомерційній професійній, так і аматорській творчості, досягаючи це підтримкою культурної діяльності в цілому, а не якихось окремих стилів, напрямків [18].

4. «Патрон» – коли держава концентрує свою увагу на тому, щоб забезпечити стандарти професійної творчості та діяльності [2, с.70].

Українська держава тією чи іншою мірою грає кожен з даних ролей. Але, в силу традицій культурного та політичного життя, Україні більш властива роль «архітектора» ніж «патрона». Проте ці акценти повинні зміщуватися залежно від ситуації економічної, положення політичного (зовнішнього, внутрішнього).

В даний час в економічній літературі [2, 6, 7, 8] до інструментарію державного регулювання сфери культури прийнято відносити:

1. Адміністративне (організаційне) регулювання.
2. Правове регулювання.
3. Економічне (фінансове) регулювання.
4. Непряме економічне регулювання.

Значну роль реалізації державної політики України у сфері культури відіграє адміністративний елемент. Адміністративні методи знаходять своє вираження у здійсненні суб'єктом управління владного забезпечення належної поведінки об'єктів [7, с. 112]. Причому під ним ми маємо на увазі не лише саму структуру органів влади, а й мережу організації культури, які є безпосередніми виконавцями політики.

У межах України снують спеціалізовані органи управління культурою (Міністерство культури та інформаційної політики, державні комітети, агентства, служби інститути тощо) до обов'язків яких входить розробка політики, стратегій розвитку сфери культури, забезпечення її діяльності за допомогою різних ресурсів (правових, економічно, фінансових, людських тощо) та здійснення контролю за виконанням даних рішень [6, с. 94]. При кожному органі влади управління культурою обласного значення формуються комісії, що займаються питаннями сфери культури, а до структури органів виконавчої влади входять відповідні комітети, управління міністерства культури. На місцевому рівні відтворюється фактично та ж схема: представницька влада з відповідними комісіями, виконавча влада з відповідними відділеннями культури [2, с. 72].

Правове регулювання розвивається у межах цивільного (господарського) законодавства у системі правил і норм. Основними нормативними актами в сфері культури слід вважати Закони України «Про культуру» [29], «Про бібліотеки та бібліотечну справу» [25], «Про видавничу справу» [26], «Про кінематографію» [28], «Про музеї та музейну справу» [30], «Про національний архівний фонд та архівні установи» [31], «Про охорону культурної спадщини» [32], «Про театри і театральну справу» [33], «Про телебачення і радіомовлення» [37], Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо державної підтримки культури і мистецтва в Україні» [27] та інші.

Економічне пряме чи фінансове регулювання має максимальний адресний характер і проводиться у формах безповоротного цільового фінансування територій, організацій, секторів [7, с. 112]. Цільове фінансування здійснюється як у формі прямого субсидування (допомоги, дотації, доплати із спеціальних позабюджетних та бюджетних фондів різних рівнів), так і у формі кредитування пільгового.

Економічне непряме регулювання зазвичай носить безадресний і автоматичний характер і розраховане на широке використання податкових важелів, кредитно-грошової, валютної, зовнішньоекономічної (зокрема митно-

тарифної) політики, тобто ті заходи, що стосуються створення конкурентного середовища.

Економічний елемент у державному управлінні у сфері культури України найчастіше займає провідне становище на шкоду решті складових. Іноді навіть суть державного управління зводять до обов'язку фінансування сфери культури. Це неправильно, оскільки всі елементи повинні врівноважувати один одного і превалювання одного над іншими можливі лише у разі виникнення для цього об'єктивної ситуації.

Вважаємо, що роль держави у сфері культури полягає як у безпосередньому виробництві культурних послуг у рамках державного сектора, так і значно більшою мірою у формуванні державної культурної політики та різних непрямих, прямих методів регулювання.

1.3. Огляд державного фінансування сфери культури в Україні

Сьогодні багато хто думає, що культура потребує держави лише економічно, прямо залежить від її фінансової допомоги та підтримки. У своїх зверненнях до держави діячі культури зазвичай нарікають на недостатнє фінансування їхніх проєктів та починань. Дайте грошей, і з культурою буде все гаразд. В Україні видатки держави на культуру займають незначну частку у витратах державного бюджету України: в 2016 році – 0,29%; в 2017 році – 0,47%; 2018 році – 0,53%; 2019 році – 0,49%; 2020 році – 0,41% [13]. Помічаємо, що в структурі державних видатків фінансування культури і мистецтва сягнуло свого піку в 2018 році, а далі поступово почало зменшуватися у відсотковому співвідношенні.

Оцінку тенденції видатків держави на культуру і мистецтво проведемо за наступними напрямками: фінансування театрів; грошове забезпечення діяльності художніх колективів, концертних і циркових організацій; видатки на кінематографію; грошове забезпечення діяльності бібліотек, музеїв і виставок;

фінансування заповідників; видатки на інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки тощо. В таблиці 1.1 наведено видатки державного бюджету на культуру.

Таблиця 1.1

Динаміка видатків державного бюджету на культуру, млн. грн

Вид видатків державного бюджету	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Культура та мистецтво	2012	3952	5257	5320	5234
в т.ч.					
Театри	548	907	1059	1212	1276
Художні колективи, концертні і циркові організації	330	533	591	643	716
Кінематографія	257	505	1018	510	512
Бібліотеки, музеї і виставки	379	585	715	821	848
Заповідники	231	352	445	508	451
Інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки	267	1070	1429	1626	1430

Джерело: [13]

Дані таблиці 1.1 показують, що державні видатки на культуру і мистецтво в 2020 році рівні 5234 млн. грн, що перевищує рівень 2016 року на 3222 млн чи в 2,6 рази, менше рівня попереднього року на 86 млн. грн чи на 1,6% [13].

Структура державних видатків на культуру і мистецтво у 2020 році була наступною: театри – 24,4% (менше на 2,9% від структури державних видатків на культуру і мистецтво в 2016 році); художні колективи, концертні і циркові організації – 13,7% (менше на 2,7%); кінематографія – 9,8% (менше на 3,0%); бібліотеки, музеї і виставки – 16,2% (менше на 2,6%); заповідники – 8,6% (менше на 2,9%); інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки – 23,7% (більше на 14,1%) [13].

В таблиці 1.2 покажемо рівень виконання плану державних видатків на культуру і мистецтво.

Дані таблиці 1.2 показують, що заплановані видатки державного бюджету на культуру і мистецтво жодного року не були виконані на сто відсотків: в 2016 році – 97,9%; в 2017 році – 94,4%; 2018 році – 96,3%; 2019 році – 91,5%; 2020 році – 93,2% [13].

Рівень виконання плану видатків державного бюджету на культуру і мистецтво, %

Вид видатків державного бюджету	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Культура та мистецтво	97,9	94,4	96,3	91,5	93,2
в т.ч.					
Театри	100,0	100,0	100,0	100,0	98,9
Художні колективи, концертні і циркові організації.	99,1	98,9	100,0	100,0	99,4
Кінематографія	98,8	97,5	99,2	88,4	98,1
Бібліотеки, музеї і виставки	97,2	96,1	94,0	94,8	94,9
Заповідники	94,3	93,9	94,3	96,0	93,6
Інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки	95,7	86,4	92,3	81,8	83,7

Джерело: [13]

Отже, проведене дослідження показало, наступне: фінансування культури і мистецтва займає відносно малу частину від державних видатків; грошове забезпечення культури і мистецтва у 2021 році хоч і було кращим чим за перший досліджуваний рік, але поступалося двом попереднім рокам; заплановані державні видатки на культуру за розглянутий період дослідження жодного разу не були повністю профінансовані.

Підсумуємо, від того, скільки грошей держава виділяє на культуру, справді залежить багато, але чи тільки до цього зводиться її роль? Навіть за наявності державного фінансування культури постає питання, на що в першу чергу потрібно витратити кошти, що виділяються? Якими пріоритетами має керуватися держава у своїй культурній політиці? Тут є про що подумати і практикам, і теоретикам культури.

Висновки до розділу 1

Встановили, що культура – це царина, яка відтворює якісний людський ресурс для суспільства. Чим вищий освітній та культурний рівень населення, тим вищий економічний і, отже, соціальний державний рівень. У контексті

сучасних напрямів культуру слід розглядати як ресурс нової економіки, джерело нового мислення.

Вважаємо, що роль держави у сфері культури полягає як у безпосередньому виробництві культурних послуг у рамках державного сектора, так і значно більшою мірою у формуванні державної культурної політики та різних непрямих, прямих методів регулювання. Тобто, бачимо, що державне управління культурою – це не що інше як сукупність прийомів і способів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на соціально-культурну сферу з метою підвищення якості життя населення.

Проведене дослідження показало, наступне: фінансування культури і мистецтва займає відносно малу частину від державних видатків; грошове забезпечення культури і мистецтва у 2021 році хоч і було кращим чим за перший досліджуваний рік, але поступалося двом попереднім рокам; заплановані державні видатки на культуру за розглянутий період дослідження жодного разу не були повністю профінансовані.

РОЗДІЛ 2

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ, ЯК ГОЛОВНИЙ ОРГАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

2.1. Міністерство культури та інформаційної політики та його основні завдання у сфері державного управління культурою

Міністерство культури та інформаційної політики, будучи головним центральним органом виконавчої влади, в процесі діяльності забезпечує формування державної політики та її реалізації на практиці у сферах культури та мистецтв, інформаційної безпеки, охорони культурної спадщини, контролю руху культурних цінностей, державної політики щодо мови, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у царині кінематографії, телебачення та радіомовлення. Цей владний інститут також є спеціально уповноваженим центральним органом державного управління у площині міжнаціональних відносин, релігії, захисту прав національних меншин, туризму та курортів.

Міністерство культури та інформаційної політики (далі МКІП) включає в у свою структуру:

- управління: 1) інформаційної політики; 2) бібліотек, читання та регіональної політики; 3) контролю за переміщенням культурних цінностей та охорони культурної спадщини; 4) музейної справи та нормативно-методичного забезпечення переміщення культурних цінностей; 5) охорони нерухомої культурної спадщини і заповідників; 6) правового забезпечення; 7) міжнародного співробітництва; 8) управління бухгалтерського обліку та фінансової звітності; 9) управління справами [22];

- відділи: 1) забезпечення роботи Міністра; 2) кадрової роботи та державної служби; 3) внутрішнього аудиту[22];

- департаменти: 1) мистецтв та навчальних закладів; 2) у справах релігій та національностей; 3) фінансово-ресурсного забезпечення [22];
- сектори: 1) контролю та перевірки виконання актів і доручень Президента України, ВР України та КМУ і доручень керівництва; 2) мобілізаційної роботи та цивільного захисту; 3) режимно-секретної роботи [22].

Органи центральної влади, які курує МКІП, але які не належать до сфери його управління показані на рис. 2.1.

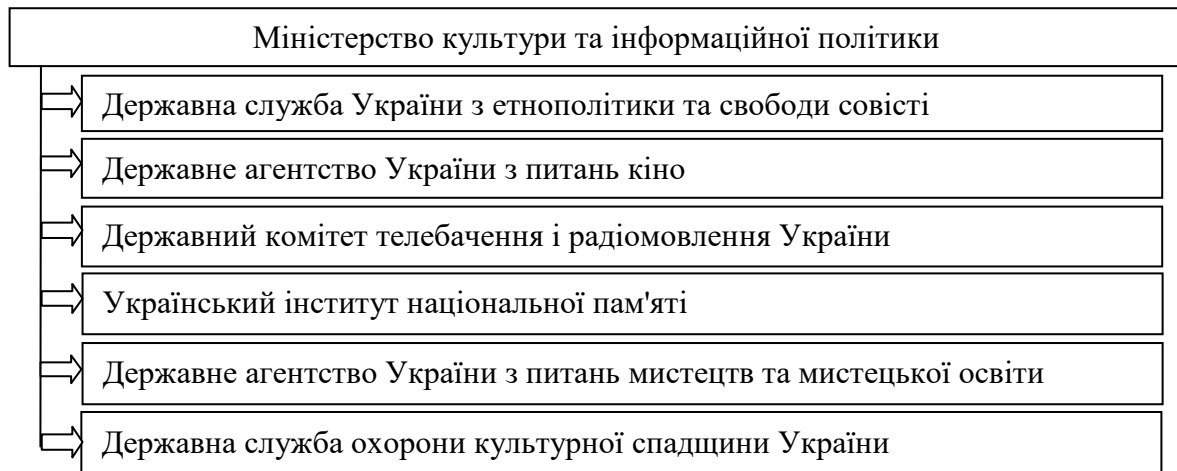

Рис. 2.1. Органи центральної влади, які курує Міністерство культури та інформаційної політики Джерело: [22]

Структура міністерства не є постійною, вона останні три роки щорічно трансформується та отримує нову назву: в 2018 році – це Міністерство культури України; в кінці 2019 року – це Міністерство культури, молоді та спорту України; з 2020 року і дотепер – це Міністерство культури та інформаційної політики України.

Основні завдання Міністерства культури та інформаційної політики на сучасному етапі діяльності умовно можемо розділити на 4 основні групи, що наведені на рис. 2.2.

МКІП в процесі функціонування та виконання доручених йому завдань в установленому порядку взаємодіє з багатьма іншими державними і допоміжними органами та службами утвореними президентом та КМУ; тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими органами;

об'єднаннями громадян, органами місцевого самоврядування; громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців; відповідними органами управління культурою іноземних держав і міжнародних організацій, а також з підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють надання культурних послуг.

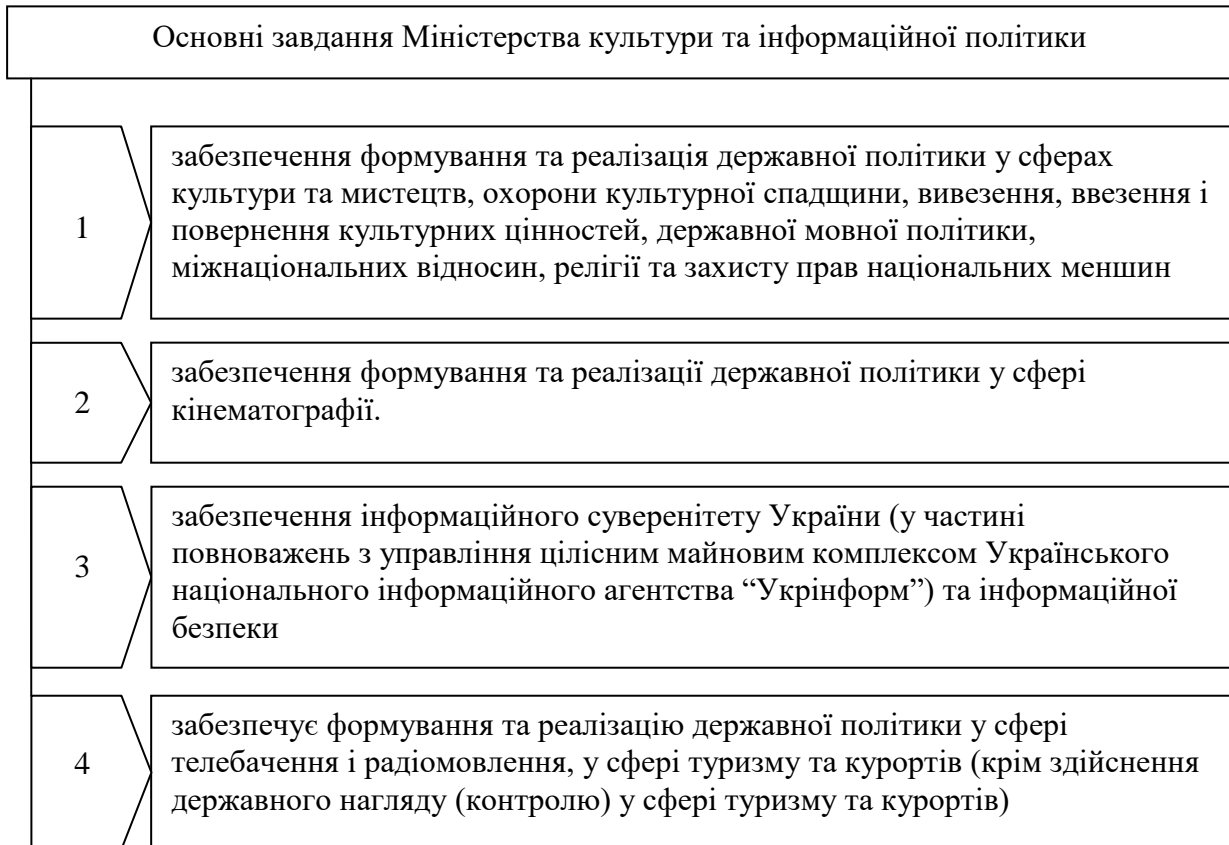

Рис. 2.2. Основні завданнями Мінкультури та інформаційної політики

Джерело: [22]

Політика МКІП у сфері культури будується на таких основних принципах: вплив культури практично на всі аспекти політики держави та сфери життя суспільства; розуміння культури України як невід'ємна частина всієї світової культури; гармонійне поєднання універсальності мети державної політики у сфері культури та унікальності об'єктів та суб'єктів культурної діяльності.

Отже, основною місією МКІП у управлінні сферою культури можемо вважати забезпечення права і свободи людини у сфері культури; встановлення

основ державної культурної політики, прийняття державного законодавства у галузі культури та державних програм збереження та розвитку культури; розпорядження національним культурним надбанням України; розробки рекомендацій до державного бюджету щодо витрат на культуру; координація зовнішньої політики у сфері культурного співробітництва.

2.2. Оцінка фінансування державного управління у сфері культури

Прямий вплив на якість і кількість управлінських заходів у сфері культури залежить від їх фінансового забезпечення. Фінансування з бюджету діяльності Міністерства культури та інформаційної політики розглянуто таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Фінансове забезпечення функцій державного управління Міністерством культури та інформаційної політики

Рік	Назва	Відсоток виконання плану з фінансування, %	Профінансовано заходи з державного управління, млн грн	Зміна до попереднього року	
				млн грн	%
2016	Міністерство культури України	95,7	2655,4	-	-
2017	Міністерство культури України	95,0	4213,4	1558,0	58,7
2018	Міністерство культури України	95,6	6336,3	2122,9	50,4
2019	Міністерство культури України	91,6	6717,2	-	-
	Міністерство культури, молоді та спорту України	87,0	426,1	-	-
	Разом	91,3	7143,3	807,0	12,7
2020	Міністерство культури та інформаційної політики України	93,5	8649,3	1506,0	21,1

Джерело: розраховано за даними [22]

Проведені розрахунки показують, що фінансування з бюджету діяльності МКІП щороку зростали, але жодного разу не були профінансовані в повному обсязі. Найменший рівень дефіциту фінансування був у 2016 році – 3,3%, найвищий в 2019 році – 8,7%. За 2020 рік рівень фінансового забезпечення

державного управління культурою становив 8649,3 млн грн чи 93,5% від запланованого, тобто якщо узагальнити кожний 15 захід було не профінансовано.

Структуру фінансового забезпечення державного управління за культурними напрямками наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Структура видатків на культуру за бюджетною класифікацією за 2020 рік*

Код бюджетної класифікації	Найменування згідно з бюджетною класифікацією	Відсоток виконання плану з фінансування, %	Профінансовано заходи з державного управління,	
			млн грн	%
3800000	Міністерство культури та інформаційної політики України	93,5	8649,3	100,00
3801000	Апарат Міністерства культури та інформаційної політики України	92,3	6529,3	75,5
3802000	Державний комітет телебачення і радіомовлення України	98,5	1591,7	18,4
3803000	Державна служба України з етнополітики та свободи совісті	50,0	7,3	0,1
3806000	Державне агентство України з питань кіно	97,6	463,7	5,4
3809000	Український інститут національної пам'яті	87,3	57,2	0,6

*розгорнуту таблицю наведено в додатку А

Джерело: розраховано за даними [22]

Найбільшу частину державних видатків на культуру отримує апарат Міністерства культури та інформаційної політики України – 75,5%. Ці видатки ідуть на різні напрямки управління культурою, але 5 найбільших з цих 7,55% – це фінансова підтримка національних театрів – 14,8%; підготовка кадрів для сфери культури 11,%, фінансування діяльності національних музеїв, національних і державних бібліотек та культурно-просвітницьких центрів – 9,2%. фінансова підтримка художніх колективів, концертних організацій державних циркових організацій національного рівня – 8,3%, підтримка пов'язана з Ковід-19 – 7,87%.

В таблиці 2.3 розраховано рівень виконання плану фінансування державного управління сферою культури в Україні за 2020 рік за перерахованими вище структурними підрозділами та заходами, які вони здійснюють.

**Рівень виконання плану фінансування державного управління сферою
культури в Україні за 2020 рік**

Найменування	План, млн. грн	Виконано, млн. грн	% виконання
Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІПУ)	9245,7	8649,3	93,5
Апарат МКІПУ	7073,8	6529,3	92,3
в тому числі (тільки основні статті видатків)			
- фінпідтримка національних театрів	1289,9	1276,4	99,0
- підготовка кадрів для сфери культури і мистецтва	1154,4	1025,7	88,9
- забезпечення діяльності національних музеїв, національних і державних бібліотек та культурно-просвітницьких центрів	837,4	792,4	94,6
- фінпідтримка національних художніх колективів, концертних організацій та їх дирекції, національних і державних циркових організацій	719,8	716,3	99,5
- державна підтримка сфери культури, туризму та креативних індустрій у зв'язку з Ковід-19	777,8	680,5	87,5
- збереження історико-культурної та архітектурної спадщини в національних і державних заповідниках	482,5	451,4	93,6
Державний комітет телебачення і радіомовлення України	1616,6	1591,7	98,5
в тому числі (тільки основні статті видатків)			
- фінпідтримка Національної суспільної телерадіокомпанії України	1549,1	1530,2	98,8
- керівництво та управління у сфері телебачення і радіомовлення	32,3	29,4	91,0
- наукова і науково-технічна діяльність у сфері ЗМІ, книговидавництва та інформаційно-бібліографічної діяльності	22,1	21,1	95,5
Державне агентство України з питань кіно	475,3	463,7	97,6
в тому числі (тільки основні статті видатків)			
- державна підтримка кінематографії	458,5	448,6	97,8
Український інститут національної пам'яті	65,5	57,2	87,3
Державна служба України з етнополітики та свободи совісті	14,6	7,3	50,0

Джерело: [13]

Дані таблиці 2.3 показують, що в 2020 році управлінська діяльність у сфері культури по основних кодах класифікацію бюджетних видатків не була профінансована повністю. Фінансування управлінської діяльності апарату МКІПУ за 2020 рік становило 6529,3 млн грн (75,5% від всіх видатків), а план фінансування було виконано на 92,3%. Фінансування управлінської діяльності

Державного комітету телебачення і радіомовлення України за 2020 рік становило 1591,7 млн грн (18,4% від всіх видатків), а план фінансування було виконано на 98,5%. Фінансування управлінської діяльності Державного агентства України з питань кіно за 2020 рік становило 463,7 млн грн (5,4% від всіх видатків), а план фінансування було виконано на 98,5%. Фінансування управлінської діяльності Український інститут національної пам'яті за 2020 рік становило 57,2 млн грн (0,7% від всіх видатків), а план фінансування було виконано на 87,3%. Фінансування управлінської діяльності Державної служби України з етнополітики та свободи совісті за 2020 рік становило 7,3 млн грн (0,1% від всіх видатків), а план фінансування було виконано на 50,0%. Потрібно зазначити, державне управління культурою відчуває нестачу бюджетних коштів.

Отже, нині державне управління культурою стикається із значною ймовірністю позбавлення або обмеження існуючих раніше гарантованих обсягів фінансування з боку держави. Державна фінансова підтримка культурних і мистецьких організацій залишається на низькому рівні.

2.3. Оцінка досягнутого результату державного управління у сфері культури

У цілому нині, вітчизняні організації культури, зазвичай, неспроможні покривати витрати, які потрібні на надання культурних послуг (в 2020 році – 2286,2 млн грн), з допомогою доходів, отриманих від цих послуг (в 2020 році – 155,6 млн грн). Те саме спостерігаємо і в I півріччі 2021 року: собівартість культурних послуг – 1184,1 млн грн, а надходження від їх реалізації – 98,7 млн грн. Звідси випливає, що державні культурні організації, внаслідок виконання суспільно-значущих функцій, ще поки неспроможні перебувати на самофінансуванні, а залежить від зовнішніх джерел фінансової підтримки.

Фінансовий результат Міністерства культури та інформаційної політики наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Фінансовий результат Міністерства культури та інформаційної політики,

млн. грн

Показник	2019 р.	2020 р.			2021 р.	Відхилення 2020 р. до 2019 р.		Відхилення I п. 2021 р. до I п. 2020 р.	
		I пів-річчя.	II пів-річчя	За рік.		I пів-річчя	+, -	%	+, -
Чистий дохід від реалізації культурних послуг	366,9	100,9	54,8	155,6	98,7	-211,3	-57,6	43,9	80,2
Собівартість наданих культурних послуг	2303,8	1006,8	1279,4	2286,2	1184,1	-17,6	-0,8	-95,3	-7,5
Валовий фінансовий результат культурної діяльності	-1936,9	-905,9	-1224,6	-2130,6	-1085,3	-193,7	10,0	139,3	-11,4
Інші операційні доходи пов'язані з культурою	2375,6	1036,8	1569,5	2606,3	1253,0	230,7	9,7	-316,5	-20,2
Управлінські витрати на культуру	321,7	139,7	199,7	339,3	170,6	17,7	5,5	-29,1	-14,6
Витрати на просування культурних послуг	20,2	6,2	6,0	12,3	5,4	-7,9	-39,3	-0,6	-10,5
Інші операційні витрати у сфері культури	210,9	36,0	238,2	274,2	41,2	63,4	30,0	-197,0	-82,7
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	-	-	83,4	83,4	-	-	-	-83,4	0,0
Фінансовий результат від операційної діяльності в культурі	-114,1	-51,0	-99,1	-150,1	-49,5	-36,1	31,6	49,6	-50,0
Інші фінансові доходи									
Інші доходи	118,3	43,7	105,5	149,2	45,8	31,0	26,2	-59,7	-56,6
Дохід від благодійної допомоги	1,4	1,1	0,5	1,6	2,3	0,3	19,3	1,8	333,1
Інші витрати	1,5	0,1	0,1	0,1	0,0	-1,3	-92,3	0,0	-37,9
Фінансовий результат до оподаткування	2,8	-7,4	6,4	-1,0	-3,7	-3,8	-136,5	-10,1	-158,8
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-2,3	-0,9	0,7	-1,5	-0,9	0,7	-32,1	-1,6	-240,4
Чистий фінансовий результат від державного управління культурою	0,5	-8,2	5,7	-2,6	-4,7	-3,1	-601,0	-10,4	-182,2

Джерело: розраховано за даними [22]

Чистий фінансовий результат Міністерства культури та інформаційної політики (включаючи всі підпорядковані йому структури, що здійснюють

надання культурних послуг) за 2020 рік – це збиток в 2,6 млн. грн, а за I півріччя збиток в 3,1 млн. грн.

Вважаємо, що специфіка культурної діяльності та дефіцит фінансування обумовили негативний фінансовий результат діяльності МКІП та більшості підпорядкованих їм організацій. Погіршення фінансового результату управління культурою також викликане внаслідок ситуації, яка виникла під час глобальної пандемії Ковід-19. Встановленні урядом та місцевою владою обмеження в першу чергу стосувалися галузі культури.

Але не зважаючи на збитковість, послуги державних закладів культури супроводжується зовнішніми моральними ефектами, а користь від використання культурних благ відчувають не тільки люди, які безпосередньо брали участь у культурному процесі, а й інші групи населення або суспільство в цілому.

Висновки до розділу 2

Головним органом влади у сфері державного управління культурою є Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІПУ), яке також курує Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, Державне агентство України з питань кіно, Український інститут національної пам'яті.

Основною місією МКІП у управлінні сферою культури можемо вважати забезпечення права і свободи людини у сфері культури; встановлення основ державної культурної політики, прийняття державного законодавства у галузі культури та державних програм збереження та розвитку культури; розпорядження національним культурним надбанням України; розробки рекомендацій до державного бюджету щодо витрат на культуру; координація зовнішньої політики у сфері культурного співробітництва.

Прямий вплив на якість і кількість управлінських заходів МКІП у сфері культури залежить від їх фінансового забезпечення. Проведені розрахунки

показують, що фінансування з бюджету діяльності МКІП щороку зростали, але жодного разу не були профінансовані в повному обсязі. Найменший рівень дефіциту фінансування був у 2016 році – 3,3%, найвищий в 2019 році – 8,7%. За 2020 рік рівень фінансового забезпечення державного управління культурою становив 8649,3 млн грн чи 93,5% від запланованого, тобто якщо узагальнити кожний 15 заходів було не профінансовано. Найбільше отримують інвестицій продукти діяльності сфери культури, які мають комерційний попит.

У цілому нині, вітчизняні організації культури, зазвичай, неспроможні покривати витрати, які потрібні на надання культурних послуг (в 2020 році – 2286,2 млн грн), з допомогою доходів, отриманих від цих послуг (в 2020 році – 155,6 млн грн). Те саме спостерігаємо і в I півріччі 2021 року: собівартість культурних послуг – 1184,1 млн грн, а надходження від їх реалізації – 98,7 млн грн. Звідси випливає, що державні культурні організації, внаслідок виконання суспільно-значущих функцій, ще поки неспроможні перебувати на самофінансуванні, а залежать від зовнішніх джерел фінансової підтримки.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

3.1. Підвищення ефективності управлінських механізмів реалізації державного управління у сфері культури

На сучасному етапі стоїть завдання підвищення ефективності управлінських механізмів реалізації державного управління у сфері культури на регіональному та місцевому рівнях в умовах ринкових відносин. Регіональний аспект проблеми зумовлений такими факторами. Насамперед це обумовлюється тим, що має місце помітний розрив між регіонами з позиції розвитку людського потенціалу та національно-територіальних особливостей. Це призводить до того, що в Україні єдиного соціально-культурного простору практично немає. З одного боку, це вимагає посилити регіональні особливості державної політики у сфері культури, що проводиться в країні. Саме ця тенденція до цього часу була лідируючою в нашому культурному просторі. Але з урахуванням сформульованої проблеми та завдання підвищення ролі культури у вирішенні загальнодержавних завдань регіонально-територіальна строкатість культурного простору України актуалізує при державному управлінні культурою необхідність виходити з універсальних загальнолюдських принципів та норм, які могли б бути основою, здатною об'єднувати в єдине ціле місце. Принциповим є і підтримка соціальних субкультур саме у стані відкритих систем з розмитими, нечіткими межами для того, щоб була можливість вільного культурного та інформаційного обміну, а також здійснення взаємодії. Це надає додаткової стійкості суспільству, активно стимулює розвиток культурної сфери. Таким чином, ефективність управлінських механізмів реалізації державної культурної політики на місцях має визначатися тим, наскільки прийняті регіональною владою та органами місцевого

самоврядування рішення збалансовані з точки зору збереження та примноження унікальних національно-територіальних цінностей.

Важливим бачимо забезпечення культурного розвитку в умовах децентралізації, одним з необхідних кроків є оновлення законодавчої бази, з метою модернізації інфраструктури та посилення інновацій в наданні культурних послуг. Активний рух реформ у сфері управління культурою в умовах децентралізації, сприятиме нейтралізації існуючих та можливих загроз гуманітарній безпеці, формуванню міцних засад для об'єднання українського суспільства [15].

Наступним питанням, що актуалізує реалізацію управлінських механізмів державної культурної політики на місцевому рівні, є питання фінансування культури, що включає як бюджетне забезпечення, так і процеси інвестування, а також розвиток системи платних послуг та культурних продуктів, що мають комерційну цінність. Проблема фінансової забезпеченості місцевих територіальних утворень відома, і тут особливих одкровень щодо їхньої абсолютної обмеженості немає. З іншого боку, проблема фінансування сфери культури визначається ринковими умовами, які означають, що установи та фізичні особи, які виробляють культурні цінності, функціонують у рамках закону попиту та пропозиції. Це означає, що найбільше отримують інвестицій продукти діяльності сфери культури, які мають комерційний попит. До них належать кінематограф, популярна музика. У той же час бібліотеки, музеї, театри можуть існувати лише за рахунок бюджетних субсидій. При цьому фінансування сфери культури необхідно розглядати з позиції значного внеску у формування людського потенціалу, здатного приносити як економічний, так і соціальний ефект, що надалі знайде своє вираження в економічному зростанні, зміцненні соціальної стабільності, а також підвищення рівня та якості життя.

Прискорити вирішення проблеми фінансової забезпеченості місцевих утворень можна шляхом вдосконалення управлінських механізмів за рахунок перерозподілу зони відповідальності та ресурсів між різними рівнями

державного та муніципального управління та різних схем фінансування різних галузей культури, а також за рахунок зміни податкового законодавства.

Зони відповідальності між різними рівнями влади та джерела фінансування пропонуємо визначати такими факторами:

- рівнем комерційної привабливості тієї чи іншої сфери культури;
- орієнтацією на загальнонаціональні цінності.

Як інструмент для розробки управлінських рішень у сфері визначення джерел та напрямів фінансування сфери культури пропонуємо розроблену матрицю відповідальності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розподіл відповідальності джерел фінансування між різними рівнями реалізації культурної політики

Джерела та способи фінансування	Рівні реалізації державної політики у сфері культури		
	Державний	Обласний	Місцевий
Державний чи місцевий бюджет	Великі проекти національного масштабу, що мають насамперед соціальну ефективність і спрямовані на формування загальнолюдських і загально-національних цінностей	Проекти, що мають яскраво виражену соціальну ефективність і спрямовані на підтримку та формування національних, культурних і релігійних традицій і особливостей регіонального простору	Проекти, що мають яскраво виражену соціальну ефективність і спрямовані на підтримку та формування національних, культурних і релігійних традицій і особливостей на місцевому рівні
Приватні інвестиції	Великі проекти, що мають національний масштаб і яскраво виражений комерційний ефект (фільми, спектаклі)	Проекти, спрямовані на розвиток території та населення регіону, що мають комерційний ефект (культурно-розважальні центри, виставкові центри)	Проекти, до яких інвестор крім комерційної вигоди має приватний, суб'єктивний інтерес (фінансування окремих виставок художників, спектаклів тощо)
Ресурси ініціативних громадян та некомерційних організацій		Мікро-проекти, спрямовані на формування регіонального культурного середовища (свята, фестивалі, виставки, конкурси)	Мікро-проекти, спрямовані на формування місцевого культурного середовища (свята, фестивалі, виставки, конкурси)

Джерело: власна розробка

В даний час в Україні в сфері культури не тільки недостатньо фінансових ресурсів, але також простежується відсутність чітких механізмів по їх перерозподілу, проведенню оцінки ефективності витрачання, безпосередньо відповідають сучасним вимогам і реаліям. Також слід звернути особливу увагу на розвиток системи управління і стратегічного планування з обов'язковим урахуванням тих особливостей, які накладаються галузевими параметрами і характеристиками функціонування низки галузей сфери культури. Такий підхід допоможе впорядкувати діяльність управлінських механізмів у культурній діяльності на регіональному та місцевому рівнях, оптимізувати процедури менеджменту в розглянутій сфері, що дозволить нормалізувати дію механізмів отримання та подальшого розподілу фінансових ресурсів на окремі культурні заходи, проекти та програми.

3.2. Модернізація підходів Міністерства культури та інформаційної політики до державного управління у сфері культури

Основними пріоритетними напрямками модернізації державного управління на рівні Міністерства культури та інформаційної політики повинні стати:

- з врахуванням досвіду специфіки подолання пандемії коронавірусної інфекції Ковід-19 у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України розробити соціальні норми та нормативи функціонування закладів культури на місцевому рівні;
- з метою зростання керованості сфери культури (як найважливішої системи життєзабезпечення суспільства) та цілісності державної культурної політики в Україні доцільним бачимо об'єднати та синхронізувати діяльність МКІП з іншими органами державної влади (Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство освіти і науки України; Міністерство молоді та спорту України), органів місцевого самоврядування, зацікавлених громадських

об'єднань та інших органів та організацій, що дозволить створити необхідні умови для подолання міжвідомчих, міжрівневих та міжсекторних бар'єрів, а також прийняття узгоджених та ефективних державних рішень щодо подолання основних проблем в сфері культури;

- керуючись системним підходом та спираючись на діючі нормативні акти в сфері культури розробити науково-методичні засади виявлення та вирішення проблем у сфері культури;

- розробити загальноукраїнський класифікатор культурних потреб населення (необхідний забезпечення переходу від надання культурних послуг до задоволення культурних потреб населення, реалізації принципу «Культура набагато більше, ніж послуга», і навіть вибудовування цифрової інфраструктури забезпечення реалізації траєкторій культурного розвитку громадян України з орієнтацією на традиційні духовно-моральні цінності);

- розробити методичні рекомендації щодо виявлення, реєстрації, дослідження та аналізу проблем у сфері культури; розробити альбом форм усіх документів, які повинні застосовуватися у діяльності з виявлення, вирішення проблем, а також реєстрації реального ходу вирішення зареєстрованої проблеми у сфері культури (у тому числі форм фіксації проблемних епізодів, форм реєстрації симптомів проблем, форм визначення типів та тяжкості проблем, а також відповідних статистичних форм);

- проводити пілотні культурні проекти в ряді місцевих суб'єктів України для розробки, впровадження та розповсюдження нових моделей, механізмів та інструментів виявлення та вирішення проблем у сфері культури (регіони мають стати постійно діючими інноваційними полігонами для безперервного виробництва та реалізації проривних ідей та передових практик щодо вирішення найбільш актуальних проблем у сфері культури);

- організувати регулярне навчання (насамперед у дистанційному та електронному форматі) фахівців органів виконавчої влади, органів державної влади суб'єктів та органів місцевого самоврядування з питань системного виявлення та вирішення проблем у сфері культури;

- розробити систему мотивації органів виконавчої влади, органів державної влади суб'єктів та органів місцевого самоврядування для впровадження кращих практик управління в діяльність з виявлення та вирішення основних проблем у сфері культури (включаючи організацію та проведення Всеукраїнського конкурсу «Культурна політика – 2022: Кращі практики виявлення та вирішення проблем у сфері культури»).

- створити єдину цифрову платформу, що дозволяє автоматизувати та стандартизувати процеси виявлення та вирішення проблем у сфері культури у всіх суб'єктах України, а також істотно підвищити оперативність, гнучкість та ефективність даної роботи, надати їй проактивний характер.

Вважаємо, що впровадження всіх чи окремих з перелічених вище заходів сприятиме покращенню державного управління у сфері культури в Україні.

3.3. Прогноз бюджетного фінансування державного управління у сфері культури

Проведене дослідження показало, що питома вага видатків держави на культуру у загальних видатках державного бюджету України за 2016-2020 роки найменшими були в 2016 році – 0,29%, найвищими у 2018 році – 0,53%, а середнє значення за 5 років рівне 0,44% [14]. Маючи ці дані та визначивши динаміку всіх державних видатків, ми матимемо можливість зробити песимістичний, реальний і оптимальний прогнози державних видатків на культуру.

Для прогнозу державних видатків на 2020 рік скористаємося методикою вирівнювання динамічного ряду способом найменших квадратів за рівнянням прямої лінії екстраполювавши отриманий результат.

Результати прогнозу зобразимо у вигляді рис. 3.1.

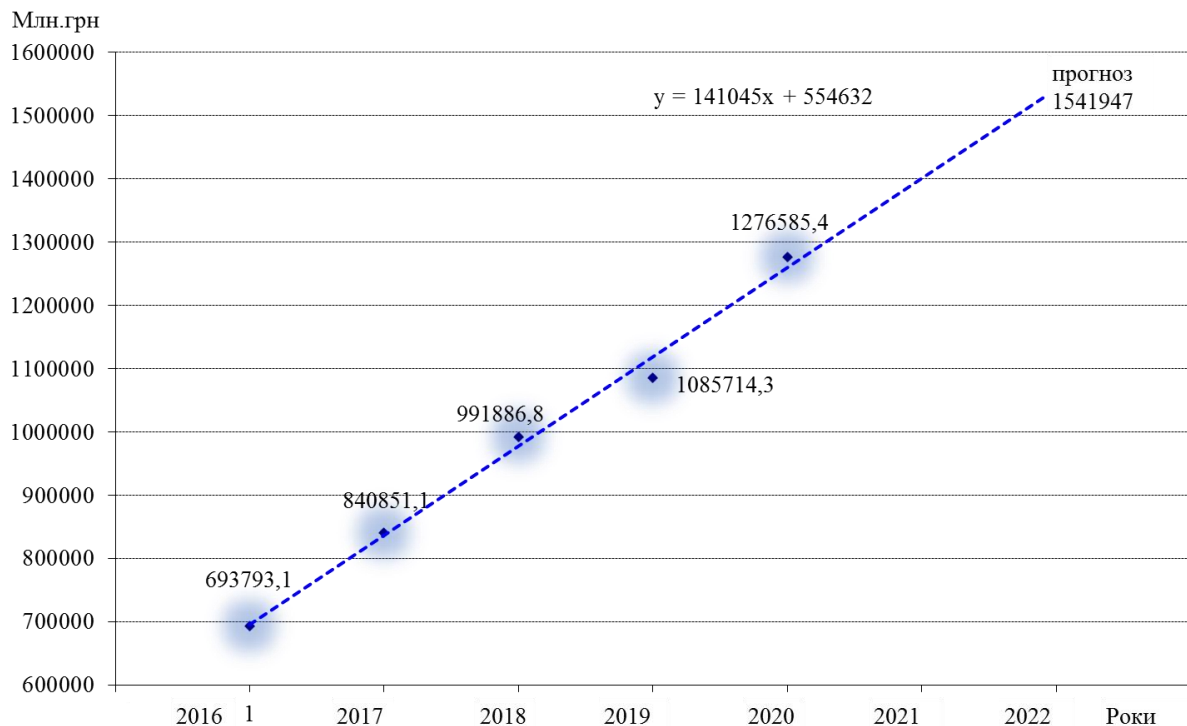

Рис. 3.1. Прогноз державних видатків на 2022 рік

Джерело: власні розрахунки

Розрахований коефіцієнт регресії показує, що кожного року сума державних видатків зростала в середньому на 1410,5 млн грн. Підставивши у отримане рівняння регресії $x=7$, отримаємо прогноз на 2020 рік: $y=141045*7+554632=1541947$ млн грн.

Далі спрогнозуємо видатки на культуру (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Прогноз державних видатків на культуру в 2022 році

Показники	Песимістичний	Найбільш імовірний	Оптимістичний
Прогнозна сума державних видатків, млн грн	1541947	1541947	1541947
Питома вага видатків держави на культуру, %	0,29	0,44	0,53
Прогноз видатків на культуру, млн грн	4471,7	6784,7	8172,5
Відхилення прогнозу від показника 2020 року	-762,3	1550,7	2938,5

Джерело: власні розрахунки

В 2022 році при песимістичному прогнозі безпосередні видатки на культуру будуть рівні 4471,7 млн грн, що менше від рівня 2020 року на 762,3млн грн чи на 14,6%; при реальному прогнозі безпосередні видатки на культуру будуть рівні 6784,7 млн грн, що більше від рівня 2020 року на 1550,7 млн грн чи на 29,6%; при оптимістичному прогнозі безпосередні видатки на культуру будуть рівні 8172,5 млн грн, що більше від рівня 2020 року на 2938,5 млн грн чи на 56,1%.

Висновки до розділу 3

Активне застосування ринкових механізмів у безпосередньому поєднанні з державною підтримкою, а також впровадженням стратегічного планування, сприятиме розвитку сфери культури на державному, обласному та місцевому рівнях, що більшою мірою дозволить в першу чергу враховувати інтереси місцевого населення у реалізації наявних культурних потреб.

Першочерговим пріоритетним напрямком модернізації державного управління на рівні Міністерства культури та інформаційної політики повинна стати розробка соціальних норм та нормативів функціонування закладів культури на з врахуванням досвіду специфіки подолання пандемії коронавірусної інфекції Ковід-19 у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України.

розрахунки показали, що в 2022 році при песимістичному прогнозі безпосередні видатки на культуру будуть рівні 4471,7 млн грн, що менше від рівня 2020 року на 762,3млн грн чи на 14,6%; при реальному прогнозі безпосередні видатки на культуру будуть рівні 6784,7 млн грн, що більше від рівня 2020 року на 1550,7 млн грн чи на 29,6%; при оптимістичному прогнозі безпосередні видатки на культуру будуть рівні 8172,5 млн грн, що більше від рівня 2020 року на 2938,5 млн грн чи на 56,1%.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Приведене дослідження теоретичних і практичних аспектів державного управління у сфері культури дало можливість зробити наступні висновки і пропозиції:

- сфера культури може бути представлена як сфера діяльності, в рамках якої здійснюється діяльність організацій незалежно від їх відомчої та галузевої приналежності, а також окремих творчих особистостей, що створюють матеріальні та нематеріальні блага, що відповідають певним духовно-дозвільним потребам людини, як громадським так і особистим. Вона характеризується як мережа різних суб'єктів, які здійснюють і регулюють різні культурні заходи та реалізують у них свої інтереси. Відмінною особливістю діяльності, що здійснюється в галузі культури, насамперед є властивість безпосереднього впливу на духовний стан людини;

- проведені розрахунки показують, що державні видатки на культуру і мистецтво в 2020 році рівні 5234 млн. грн, що перевищує рівень 2016 року на 3222 млн чи в 2,6 рази, менше рівня попереднього року на 86 млн. грн чи на 1,6%. Структура державних видатків на культуру і мистецтво у 2020 році була наступною: театри – 24,4% (менше на 2,9% від структури державних видатків на культуру і мистецтво в 2016 році); художні колективи, концертні і циркові організації – 13,7% (менше на 2,7%); кінематографія – 9,8% (менше на 3,0%); бібліотеки, музеї і виставки – 16,2% (менше на 2,6%); заповідники – 8,6% (менше на 2,9%); інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки – 23,7% (більше на 14,1%).

- нині, вітчизняні організації культури, зазвичай, неспроможні покривати витрати, які потрібні на надання культурних послуг (в 2020 році – 2286,2 млн грн), з допомогою доходів, отриманих від цих послуг (в 2020 році – 155,6 млн грн). Те саме спостерігаємо і в I півріччі 2021 року: собівартість культурних послуг – 1184,1 млн грн, а надходження від їх реалізації – 98,7 млн грн. Звідси випливає, що державні культурні організації, внаслідок виконання

суспільно-значущих функцій, ще поки неспроможні перебувати на самофінансуванні, а залежить від зовнішніх джерел фінансової підтримки.

- встановлено, що культурні послуги державних закладів в першу чергу націлені на зростання культурної свідомості населення України. Послуги державних закладів культури супроводжується зовнішніми моральними ефектами, а користь від використання культурних благ відчують не тільки люди, які безпосередньо брали участь у культурному процесі, а й інші групи населення або суспільство в цілому.

- з метою зростання керованості сфери культури (як найважливішої системи життєзабезпечення суспільства) та цілісності державної культурної політики в Україні доцільним бачимо об'єднати та синхронізувати діяльність МКІП з іншими органами державної влади (Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство освіти і науки України; Міністерство молоді та спорту України), органів місцевого самоврядування, зацікавлених громадських об'єднань та інших органів та організацій, що дозволить створити необхідні умови для подолання міжвідомчих, міжрівневих та міжсекторних бар'єрів, а також прийняття узгоджених та ефективних державних рішень щодо подолання основних проблем в сфері культури;

- вважаємо, що для покращення державного управління у сфері культури в Україні слід організувати регулярне навчання (насамперед у дистанційному та електронному форматі) фахівців органів виконавчої влади, органів державної влади суб'єктів та органів місцевого самоврядування з питань системного виявлення та вирішення проблем у сфері культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабицька С. І. Основні принципи державного управління культурою в регіоні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_1_4 (дата звернення 18.10.2021).
2. Бойко В. І. Вплив державного регулювання на регіональний розвиток сфери культури в умовах децентралізації управління. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 2. С. 69-73.
3. Борисенко Д. В. Сфера культури як об'єкт державного регулювання. *Ефективність державного управління*. 2020. Вип. 1. С. 106-117.
4. Бородин А. Д. Особливості оцінки ефективності державного управління соціально-культурною сферою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 6. С. 118-122.
5. Бублій М. П. Удосконалення державного управління інноваційного розвитку соціально-культурної сфери. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2017. № 9. С. 13-17.
6. Бутник О. О. Державне управління становленням та розвитком культури в Україні. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2015. Вип. 1. С. 90-95.
7. Дегтяр А. О., Бородин О. Д. Основні складові механізму державного управління соціально-культурною сферою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 7. С. 109-113.
8. Добровольська В. В. Еволюція наукових поглядів щодо поняття культури. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 76-87.
9. Додон Н.Г., Упровадження соціокультурної політики щодо формування ціннісних орієнтацій на регіональному рівні. *Державне будівництво*. 2014. № 1. URL: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/2/17.p> (дата звернення 18.10.2021).

10. Єпіфанов О. В. Нормативно-правові засади функціонування системи органів державної влади у сфері управління культурною спадщиною. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право.* 2017. Вип. 14. С. 123-129.

11. Кабанець О. С., Слюсаренко С. В. Феномен культури через призму державного управління. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2019. № 3. С. 59-63.

12. Кіналь Н. М. Особливості фінансового забезпечення сфери культури в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 2020. Вип. 5. С. 20-24.

13. Корнієнко В.М. Рівень виконання плану фінансування державного управління сферою культури в Україні за 2020 рік: *матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації»*, 23 червня 2021 року. Житомир: Поліський національний університет. С. 182-184.

14. Корнієнко В.М., Яремчук О.М. Видатки державного бюджету у сфері культури і мистецтва. *Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць у 2 ч. Ч. 1.* Житомир: Поліський національний університет, 2021. С.230-232.

15. Корнієнко В.М., Яремчук О.М. Принципи децентралізації державного управління у сфері культури: *зб. наукових праць працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ економіки і агробізнесу Поліського національного університету. «Наукові читання – 2021».* Житомир: Поліський національний університет, 2021. – 144 с.

16. Кучин С. П. Напрями удосконалення фінансово-економічного механізму державного управління сферою культури в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 8. С. 78-82.

17. Кучин С. П. Управління мотиваційними факторами в закладах сфери культури як механізм державного управління соціально-культурною сферою. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 4. С. 86-90.

18. Мерзляк А., Огнар'ов Є. Державне управління сферою культури: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2017_1_4 (дата звернення 18.10.2021).

19. Мирвода С. Теоретичні підходи до розробки системи державного управління документацією у сфері культури. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. Вип. 4. С. 17-19.

20. Місевич М. А., Дідковська Т. В. Європейський досвід управління в сфері культури. *Агросвіт*. 2020. № 5. С. 56-63.

21. Оленіна О.Ю. Концепція підготовки менеджерів соціокультурної діяльності в умовах формування суспільства знань. *Культура України*. 2013. № 42. С. 50-58.

22. Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua/> (дата звернення 30.10.2021).

23. Панченко В. В. Модернізація системи державного управління у сфері культури України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 5. С. 158-161.

24. Петрушенко Ю.М., Шишова Ю.Г. Фінансове забезпечення культурного розвитку регіону. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2013. № 2, Т. 2. С. 160-169.

25. Про бібліотеки та бібліотечну справу: Закон України 27 січня 1995 року № 32/95-ВР, чинний, поточна редакція від 22.05.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95вр#Text> (дата звернення 25.10.2021).

26. Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997 року № 318/97-ВР, чинний, поточна редакція від 16.10.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97вр#Text> (дата звернення 24.10.2021).

27. Про додаткові заходи щодо державної підтримки культури і мистецтва в Україні: Указ Президента України від 30 грудня 2013 року № 717/2013, набрання чинності, відбулась 13.01.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/717/2013#Text> (дата звернення 20.10.2021).

28. Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР, чинний, поточна редакція від 16.10.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-вр#Text> (дата звернення 26.10.2021).

29. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI, чинний, поточна редакція від 02.10.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення 28.10.2021).

30. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 року № 249/95-ВР, чинний, поточна редакція від 25.09.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр#Text> (дата звернення 28.10.2021).

31. Про національний архівний фонд та архівні установи: Закон України 24 грудня 1993 року № 3814-XII, чинний, поточна редакція від 16.10.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення 28.10.2021).

32. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III, чинний, поточна редакція від 24.07.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення 27.10.2021).

33. Про театри і театральну справу: Закон України від 31 травня 2005 року № 2605-IV, чинний, поточна редакція від 02.10.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text> (дата звернення 28.10.2021).

34. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року № 3759-XII, чинний, поточна редакція від 23.07.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text> (дата звернення 21.10.2021).

35. Річні звіти про виконання Державного бюджету України. Інформація сайту державної казначейської служби. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення 21.10.2021)

36. Родченко Л. М., Червякова О. В. Участь інституцій громадянського суспільства в розвитку сфери культури. *Теорія та практика державного управління*. 2020. Вип. 1. С. 21-27.

37. Світлична Ю. О. Становлення нової культури управління в умовах інноваційного розвитку держави. *Європейські перспективи*. 2017. Вип. 3. С. 64-70.
38. Ситник П. К., Купрійчук В. М., Карлова В. В., Небожук Р. А. Принципи децентралізації державного управління у сфері культури. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 89-94.
39. Сухенко С. В. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини в Україні: теоретичне осмислення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 112-116.
40. Усаченко О. О. Реалізація сучасної державної політики у сфері культури та орієнтири розвитку в умовах проведення адміністративної реформи. *Теорія та практика державного управління*. 2020. Вип. 1. С. 119-125.
41. Черба В. М. Формування стратегічних механізмів державного управління сферою культури в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_3_4 (дата звернення 18.10.2021).
42. Червякова О. В. Інституційна складова механізму державного управління у сфері культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 2. С. 17-23.
43. Чечель О. М. Ідеологічний компонент у системі державного управління розвитком сфери культури в Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 3. С. 22-28.
44. Шакун Н. В. До питання концептуалізації поняття культурних та креативних індустрій. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2019. № 2. С. 91-99.
45. Шестак В. С. Деякі аспекти використання у науковому обігу поняття "державне управління (регулювання) у сфері культури". *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2014. № 1106, Вип. 17. С. 12-15.